

Ranahit Guha

Las voces de la historia y otros estudios subalternos

(Pròleg de Josep Fontana)

Editorial Crítica

2002

La publicació, fa uns mesos, del llibre que es ressenya en aquestes pàgines va constituir un meritori trencament de l'inexplicable oblit en el qual, fins al dia d'avui, el món editorial hispànic ha mantingut als integrants d'una historiografia tan prolífica i interessant com l'Índia. Així doncs, i fins que els responsables de les editorials en llengua catalana i/o castellana considerin que la història i la historiografia pròpia d'una sisena part de la població mundial no són tan exòtiques com pot semblar a primer cop d'ull i que mereixen la publicació (tampoc és demanar molt) d'un simple manual, el centenar de pàgines que componen *Las voces de la historia* són, ara per ara, l'únic recurs amb que compten els lectors interessats en aquests temes que tinguin dificultats per llegir en anglès o per accedir als materials corresponents.

Tanmateix, que el lector no s'esveri. Com comenta Josep Fontana al pròleg del llibre, no calen coneixements especials d'història de l'Índia per a seguir les pàgines de *Las voces de la historia*: de fet, els materials que s'han seleccionat per a aquesta obra tenen interès, abans que res, com a introducció als postulats metodològics d'un dels estudiosos més destacats que ha donat la historiografia índia en les últimes dècades: Ranahit Guha (o, més pròpiament, Ranajit Guha, doncs no s'acaba d'entendre d'on surt aquesta *h* amb què s'ha decidit batejar-lo a l'edició castellana). És pot donar perfectament el cas que, qui llegeixi aquesta ressenya, no hagi sentit a parlar mai de Ranajit Guha, i alguns hauran tingut coneixement de la seva existència fa ben poc, en especial si han llegit el recentment publicat llibre de Josep Fontana *La història dels homes*.¹ No obstant això, Guha no és cap nouvingut en l'àmbit de la historiografia ni resulta ser cap historiador prometedor en els inicis de la seva carrera; ans al contrari: coincidint amb la publicació, l'any 2002, de *Las voces de la historia*, aquest venerable senyor va complir vuitanta anys, i en feia bastants que havia publicat les seves principals obres, fins al punt que l'estudi amb el qual va començar a demostrar la seva capacitat com a historiador, *A Rule of Property for Bengal: An Essay on the Idea of Permanent Settlement*, es va publicar l'any 1963. Sigui com sigui, si Guha és conegut per alguna cosa és per haver encapçalat durant alguns anys un grup d'estudis històrics, els

---

¹ Josep Fontana, *La història dels homes*, Crítica, Barcelona, 2000; La significació de l'obra de Guha es comenta a les pp. 348-350.

Subaltern Studies, que va fer una aportació fonamental a la renovació de la historiografia índia. En aquest sentit, la idea de crear els Subaltern Studies —i, posteriorment, la publicació vinculada al grup, la també dita *Subaltern Studies*— va sorgir a finals dels anys setanta, quan Guha estava establert a l'antiga metròpoli, a Gran Bretanya, i, junt amb altres historiadors més joves —Shahid Amin, David Arnold, Partha Chatterjee, David Hardiman i Gyanendra Pandey—, va considerar que era necessari iniciar una discussió a fons de l'estat en què es trobaven els estudis històrics sobre els territoris que havien configurat l'antic imperi britànic al subcontinent indi. Des dels seus inicis, allò que va cohesionar el grup de Subaltern Studies va ser el desacord dels seus membres amb la historiografia llavors existent —en especial amb la colonialista i la nacionalista índia, però també amb la fonamentada en un marxisme doctrinari— i la intenció d'escriure un nou tipus d'història social que contrarrestés el discurs «elitista» i «estatista» de la historiografia en aquells moments dominant i situés en primer pla les veus de les classes «subalternes», en especial dels camperols.² Així mateix, cal destacar la conjuntura política en què els Subaltern Studies es van fundar.³ A l'Índia, la dècada dels setanta va caracteritzar-se per les fortes tensions polítiques viscudes un cop finalitzada la guerra amb Pakistan el 1971, anys en què es va produir l'important revolta camperola de Naxalbari, d'inspiració maoista, i en què el Partit Comunista de l'Índia va donar el seu suport al govern d'Indira Gandhi, que va viure una fase especialment autoritària durant els anomenats «anys d'emergència» (1975-1977). No és casual, doncs, que els Subaltern Studies sorgissin en el context d'aquesta conjuntura política, i menys encara si es té en compte que el propi Ranajit Guha va participar activament en política, primer al propi Partit Comunista durant la seva joventut —que va abandonar el 1956 arran de la repressió de la revolta hongaresa d'aquell any— i, posteriorment, ja als anys setanta, entrant en contacte amb diversos grups d'estudiants maoistes de l'Índia.⁴ En aquest sentit, l'aparició del grup a les darreries dels anys setanta té tot el sentit si es té en compte l'objectiu inicial que l'inspirava: l'estudi dels vincles entre la teoria revolucionària i les lluites de masses al país mitjançant una crítica frontal a la historiografia tant nacionalista-burguesa com a la marxista ortodoxa.

---

² Val a dir que fins i tot el nom del grup i el seu objecte d'estudi, els «subalterns», posava de manifest, d'una forma una mica exagerada, fins a quin punt s'inspiraven els components del grup en l'obra de Gramsci: en els seus escrits de la presó, el marxista italià va utilitzar el terme «subaltern» com a part dels seus esforços terminològics per eludir el vocabulari marxista i no tenir així problemes amb la censura del règim mussolinià.

³ Sobre el procés de formació i la posterior evolució dels Subaltern Studies, vegi's Vinayak Chaturvedi, «Introduction», dins Vinayak Chaturvedi, ed., *Mapping Subaltern Studies and the Postcolonial*, Londres, Verso-New Left Review, 2000, pp. VII-XIX.

⁴ Algunes dades biogràfiques interessants sobre Guha poden trobar-se al pròleg de Josep Fontana a *Las voces de la historia*, en especial a les pp. 7-8.

El llibre que ressenyem aquí, *Las voces de la historia*, està integrat per quatre textos que mostren a grans trets els principis metodològics que Ranajit Guha va plantejar com a fonament dels Subaltern Studies, uns textos que, al meu parer, també demostren la dificultat de postular l'existència d'una teoria «subaltern» com a tal i que deixen entreveure un Guha amb diferents registres historiogràfics.

Cronològicament, el primer dels textos que apareixen al llibre publicats per l'historiador indi va ser l'article «Algunos aspectos de la historiografía de la India colonial», que va integrar el primer volum de la revista *Subaltern Studies*, publicat el 1982.⁵ En aquest text, una mena de manifest on es posaven les bases del que hauria de ser la nova forma de fer història del grup, Guha denunciava l'elitisme de la historiografia del nacionalisme indi («elitisme colonialista i elitisme nacionalista burgès»), un producte ideològic del domini britànic al país que va sobreviure després de la independència amb el sorgiment d'un discurs neocolonialista i neonacionalista tant a l'antiga metròpoli com a la pròpia Índia. Segons aquest discurs historiogràfic criticat per Guha, «la formació de la nació índia i el desenvolupament de la consciència —nacionalisme— que es produí durant aquest procés van ser obra, exclusiva o predominantment, de l'elit»,⁶ amb la diferència que la historiografia neocolonialista li atorgava aquest paper a les autoritats colonials britàniques, mentre que la historiografia nacionalista feia el mateix amb les elits autòctones. Un cop feta la crítica, Guha afirma que aquest tipus d'historiografia és incapaç d'explicar satisfactòriament la realitat del procés de formació de la nació índia, doncs ignora completament «la contribució feta pel poble *per sí mateix*, és a dir, *amb independència de l'elit*, a la formació i el desenvolupament d'aquest nacionalisme»;⁷ en altres paraules, es tracta d'una historiografia que ha estat incapaç «d'entendre i valorar l'articulació de les masses d'aquest nacionalisme, excepte, de manera negativa, com un problema d'ordre públic, i de forma positiva, a tot estirar [...], com una resposta al carisma de certs líders de l'elit [...]».⁸ Per a distingir clarament ambdós àmbits, Guha constata les formes divergents que tingueren l'elit i les masses a l'hora de mobilitzar-se: mentre que la mobilització de les elits nacionalistes era de tipus vertical, inspirada en les formes consuetudinàries britàniques i en les restes institucionals del període precolonial, la mobilització de les capes populars era de caràcter horitzontal, basada en les formes tradicionals d'organització com el parentiu i la territorialitat, o en les organitzacions de classe si el nivell de consciència dels subalterns en qüestió era més elevat. Tanmateix, Guha conclou

---

⁵ Ranajit Guha va ser editor de la revista durant els seus primers sis números (1982-1989).

⁶ *Las voces de la historia*, op. cit., p. 33.

⁷ *ibid.*, p. 35. La cursiva és de l'original.

⁸ *ibid.*, p. 35.

que, en el cas de l'Índia, les iniciatives polítiques dels subalterns no van ser prou poderoses com per transformar el moviment nacionalista en una lluita total per l'alliberament nacional, doncs «la classe treballadora no estava encara suficientment madura en les condicions objectives del seu ésser social i en la seva consciència de classe, ni estava encara fermament aliada al camperolat [i] no va poder fer res per assumir i completar la missió que la burgesia no havia pogut dur a terme».⁹ En aquest sentit, Ranajit Guha assenyalava, per concloure, que la problemàtica central de la historiografia índia era l'estudi d'aquest «fracàs històric de la nació per a constituir-se, un fracàs degut a la incapacitat tant de la burgesia com de la classe treballadora per a conduir-lo a una victòria decisiva sobre el colonialisme i a una revolució democràtico-burgesa».

El següent text que, per raons cronològiques i de contingut, cal lligar a l'anterior és el que al llibre apareix amb el títol «Aspectos elementales de la insurgencia campesina en la India colonial», en realitat la introducció a un llibre del mateix títol que Ranajit Guha va publicar el 1983.¹⁰ És en aquest text on es pot apreciar millor l'enorme influència que va tenir Antonio Gramsci sobre el projecte historiogràfic dels Subaltern Studies en general i sobre Ranajit Guha en particular.¹¹ En aquest sentit, Guha ja va prendre consciència de la importància de Gramsci a finals dels anys cinquanta, quan l'historiador Susobhan Sarkar, el mestre de Guha durant aquella etapa inicial de la seva formació, va introduir els escrits del marxista italià a l'Índia, en un moment en què ni tan sols a Europa es tenia un coneixement gaire profund d'Antonio Gramsci. Uns anys després, un cop establert a Gran Bretanya —on hi va residir entre 1959 i 1980—, la influència que els escrits de Gramsci van exercir sobre Ranajit Guha va seguir augmentant arrel del fort impacte que, durant aquells anys, va tenir l'obra del marxista sard sobre la llavors naixent historiografia marxista britànica. Fou, precisament, en aquells anys quan van publicar-se algunes de les obres més destacades dels historiadors marxistes britànics, obres en les quals l'empremta del marxisme d'arrel gramsciana és prou evident.¹² En aquest sentit, el projecte historiogràfic conjunt dels Subaltern Studies i el de Guha en particular no es poden entendre sense vincular-lo al nou projecte d'història social que, per aquelles dates, s'estava portant a terme a terres britàniques.

---

⁹ *ibid.*, p. 39.

¹⁰ *Elementary Aspects of Peasant Insurgency in Colonial India*, Delhi, Oxford University Press, 1983.

¹¹ Sobre la influència de Gramsci en el grup dels Subaltern Studies, vegeu's David Arnold, «Gramsci and Peasant Subalternity in India», dins Vinayak Chaturvedi, *op. cit.*, pp. 24-49.

¹² Citem, a tall d'exemple, les següents: *Primitive Rebels* (1959), d'Eric Hobsbawm; *The Making of the English Working Class* (1963), d'E. P. Thompson; *The Crowd in History* (1964), de George Rudé; o *Captain Swing* (1969), de Hobsbawm i Rudé. A més, a principis dels anys seixanta va ser també el moment en què Perry Anderson i Tom Nairn van començar a tractar críticament els escrits de Gramsci a les pàgines de la *New Left Review*.

A «Aspectos elementales de la insurgencia campesina...», Ranajit Guha parteix d'una crítica al paper que va jugar la historiografia en el subministrament a l'Estat colonial d'un discurs vital a l'hora d'entendre la naturalesa i les motivacions de les revoltes camperoles que van sacsejar l'Índia des dels mateixos inicis de la dominació colonial. Com a conseqüència d'això, l'historiador actual es troba amb un problema quan es veu obligat a treballar amb aquestes «fonts primàries», a cavall entre la narració històrica i el document purament oficial i administratiu, i destinades a estudiar el fenomen de les revoltes camperoles amb l'objectiu de conèixer-les i poder reprimir amb major eficàcia les que es poguessin produir posteriorment. El problema d'aquestes fonts és que, com a discurs de poder al servei del règim colonial, van percebre les insurreccions camperoles com a esclats espontanis d'unes masses camperoles fanàtiques i bàrbares, i, encara pitjor, això va fer que la historiografia posterior acceptés de forma acrítica el discurs elitista d'aquestes fonts i substituís la història real (en la que el camperol fou, per ple dret propi, protagonista de la història) per una història diferent i tergiversada (ja fos la de l'Estat colonial, la del nacionalisme indi o la del socialisme, en funció de la ideologia de l'historiador). En aquest sentit, el principal propòsit de Guha és rebatre l'argument elitista segons el qual les revoltes camperoles a l'Índia colonial van tenir un caràcter purament espontani o dependent de líders carismàtics, d'organitzacions polítiques modernes o de la iniciativa de les classes altes. Ans al contrari, per Guha el camperolat actuava amb plena consciència, i és aquí on l'historiador indi es val de la teoria de Gramsci per afirmar que «no hi ha lloc per a la pura espontaneïtat en la història». Tant és així, que Guha critica obertament la concepció que té Hobsbawm sobre els «rebels camperols prepolítics», segons la qual «el bandit és un fenomen prepolític i la seva força és inversament proporcional a la del revolucionarisme organitzat i a la del socialisme o comunisme»,¹³ i manté, tot i no entrar a discutir si aquesta afirmació és vàlida per al context europeu, que la idea de la insurgència prepolítica camperola no és aplicable al context de l'Índia colonial. Segons Guha, en la relació entre propietaris rurals i camperols existia un element tan explícit de coerció que els últims havien necessàriament de considerar aquella relació com a política, i «per la mateixa raó, en iniciar la destrucció d'aquesta relació [el camperol] es comprometia en el que era essencialment una tasca política, una tasca en què el nexa de poder existent havia de ser derrocat com a condició necessària per a la reparació de qualsevol greuge particular».¹⁴ Evidentment, les insurreccions camperoles no eren comparables en el seu grau de sofisticació política als moviments populars més moderns, però Guha insisteix en que la major part va

---

¹³ E. J. Hobsbawm, *Primitive Rebels*, Manchester, 1959.

¹⁴ *Las voces de la historia*, p. 103.

comptar amb objectius clars i alguns, fins i tot, amb un rudiment de programa polític; citant paraules de Gramsci, Guha afirma que podrien descriure's millor com a moviments amb «múltiples elements de “direcció conscient”, però cap d'ells [...] predominant».¹⁵ En resum, el que Guha es proposava en el seu llibre (recordem que aquest text és la introducció al mateix) era estudiar, per mitjà de casos concrets, la consciència que posseïen els camperols, doncs «no és possible entendre l'experiència de la insurgència com una simple història d'esdeveniments sense un subjecte. És per a rehabilitar aquest subjecte que hem de prendre la concepció que el camperol-rebel tenia del seu propi món i la seva voluntat de canviar-lo com el nostre punt de partida».¹⁶

Un tercer article que es pot trobar a *Las voces de la historia* és el titulat «La prosa de la contrainsurgència», que fou publicat al segon volum de *Subaltern Studies*, l'any 1983. Es tracta aquest d'un text força complex que torna a plantejar la dificultat que presenten per a l'historiador les fonts primàries (per tant, es tracta d'un article que es pot considerar complementari de l'anterior). Com ja s'ha dit, en el context colonial de l'Índia les úniques fonts escrites a l'abast dels estudiosos són les pròpies de l'Estat colonial, unes fonts que, donada la seva clara intenció de servei al poder, presenten les revoltes camperoles com simples actes de violència espontània i als qui hi participaven com a bàrbars i fanàtics. No obstant, segons argumenta Guha, això era impossible donat que el risc que corrien els camperols pertorbant l'ordre establert era massa gran com per aventurar-se de forma impremeditada en una insurrecció, la qual sempre solia anar precedida de llargues assemblees als pobles per discutir els pros i contres, d'intents de negociar amb les autoritats o de formes d'acció que no impliquessin l'ús d'armes. Ranajit Guha estableix l'existència de tres tipus de discursos sobre la naturalesa de les revoltes camperoles: el primari, el secundari i el terciari, i «cadascun d'ells es diferencia dels altres dos pel grau d'identificació formal i/o reconeguda (com oposada a real i/o tàcita) amb un punt de vista oficial, pel temps transcorregut des de l'esdeveniment al qual es refereix i per la proporció de components distributius i integradors en la seva narrativa».¹⁷ Així doncs, el discurs primari seria el pròpiament oficial, on les revoltes camperoles es presenten com si fossin fenòmens naturals (per exemple, com una tempesta súbita i violenta), i d'aquest discurs primari se'n deriva un de secundari que, tot i tenir una pretensió de neutralitat, accepta l'ordre establert (dins aquest discurs secundari també es poden trobar exemples d'un discurs més liberal, propi de les elits nacionalistes

---

¹⁵ *ibid.*, p. 105.

¹⁶ *ibid.*, p. 106.

¹⁷ *ibid.*, p. 46.

autòctones, que mostra simpatia pels sofriments dels camperols però acaba fent banda a la llei i l'ordre). Finalment, hi hauria un discurs terciari que, tot i criticar l'imperialisme i l'explotació colonial —s'inclouen aquí fins i tot historiadors d'esquerra—, nega la consciència i l'autonomia política dels insurgents (molts cops despreciant accions de caràcter religiós que tenien una gran significació política) per acabar situant les revoltes camperoles en el pla d'una lluita més general, com la lluita per la independència o pel socialisme; d'aquí que, segons Guha, aquests historiadors practiquen «un acte d'apropiació que exclou al rebel com subjecte conscient de la seva pròpia història i l'incorpora com un element contingent en una altra història amb un altre protagonista». En definitiva, amb la seva anàlisi de la «prosa de la contrainsurgència», Guha ve a posar de manifest la incapacitat de la historiografia fins llavors existent —des de la més servil amb el poder fins a la fonamentada en un marxisme pla i ple de prejudicis, és a dir, de la historiografia lineal d'arrel il·lustrada— per entendre adequadament el rerafons de les insurreccions populars en l'àmbit colonial, unes insurreccions que sovint s'han instrumentalitzat per part de la mateixa historiografia amb finalitats diverses.

Finalment, el quart i últim article que pot trobar-se al llibre que ressenyem aquí, el pròpiament dit «Las voces de la historia», és el més recent (va aparèixer a *Subaltern Studies* l'any 1993) i, junt amb el primer que aquí hem ressenyat, el que té un caràcter més programàtic. El text, amb el qual Guha començà una línia d'investigació que fructificà posteriorment amb obres com *Dominance Without Hegemony* o el recentment publicat *History at the Limit of World History*,¹⁸ planteja una crítica radical de l'estatisme, una ideologia segons la qual «la vida d'un Estat és central per a la història» i que assumeix la funció d'escollir per a nosaltres (i, de rebot, per als historiadors) uns determinats esdeveniments en comptes d'altres com a «històrics». Per a Guha, aquesta ideologia «estatista» té els seus orígens en el Renaixement i va consistir en un procés d'institucionalització dels estudis històrics, que tingué l'efecte «d'assegurar una base estable a l'estatisme dins de les disciplines acadèmiques i de promoure l'hegemonia».¹⁹ No obstant això, en el cas d'un context colonial com l'Índia aquesta institucionalització va tenir uns efectes divergents als que tingué a Europa, donat que només van accedir a aquest coneixement especialitzat els membres de l'elit colonitzada, i això va donar peu a que els intents dels colonitzadors britànics per a imposar la seva hegemonia mitjançant l'educació i les

---

¹⁸ *Dominance Without Hegemony: History and Power in Colonial India*, Harvard University Press, 1997; *History at the Limit of World History*, Columbia University Press, 2002.

¹⁹ *Las voces de la historia*, p. 18-19.

institucions acadèmiques no reeixissin (d'aquí que, amb ressonàncies gramscianes, Guha donés a un dels seus llibres el títol de «domini sense hegemonia» per a donar a entendre la naturalesa de colonialisme britànic a l'Índia). La conseqüència més funesta que tingué la imposició dels criteris historiogràfics europeus a l'Índia del segle XIX va ser que els professionals indis de la història van acceptar i van acomodar-se fàcilment a la interpretació oficial segons la qual la història de l'Índia contemporània era, simplement, la història de l'Estat colonial, amb la qual cosa van caure en una falàcia: a diferència d'Europa, l'elit autòctona índia no podia parlar en nom de tota la societat civil pel simple fet que, a l'Índia, les condicions de domini colonial per part d'una potència estrangera determinaven l'existència d'un Estat sense cap mena de consens intern i basat en el dret de conquesta.

Front al llastre estatista de la historiografia nacional índia, Guha planteja la necessitat de prescindir d'aquesta «veu de mando de l'Estat que, amb la pretensió d'escollir per nosaltres allò que ha de ser històric, no ens deixa elegir la nostra relació amb el passat»,²⁰ alhora que proposa escoltar la «miriada de veus baixes que queden submergides pel soroll dels mandats estatistes [...], realitzar un esforç adicional, desenvolupar les habilitats necessàries i, sobretot, cultivar la disposició d'escoltar aquestes veus i interactuar amb elles».²¹

Fins aquí, doncs, una breu explicació dels diferents articles que el lector que visqui a la pell de toro podrà trobar a *Las voces de la historia*. Sens dubte, el recull de textos d'aquest llibre és una bona mostra del caràcter polifacètic de Ranajit Guha com a historiador, sobre tot pel que fa a la seva vertent més metodològica i historiogràfica. Tanmateix, voldria fer algunes observacions que poden aportar una visió de conjunt més rica d'un historiador tan polifacètic i complex com Guha a aquells que només tinguin la possibilitat de llegir *Las voces de la historia*.

En primer lloc, m'agradaria ressaltar el fet que, malauradament, la major part dels escrits de Ranajit Guha durant la seva etapa a Subaltern Studies va tenir un caràcter purament programàtic. És cert que, com ja s'ha vist anteriorment, la lectura dels diferents articles inclosos a *Las voces de la historia* permet entreveure la extraordinària capacitat de l'historiador indi a l'hora de plantejar noves vies d'investigació històrica per a un context historiogràfic, l'indi, que en aquells anys només comptava amb l'obra d'autors ancorats encara en la forma de fer història pròpia del segle XIX, és a dir, un tipus d'història dedicada en exclusiva a l'estudi de les elits nacionalistes índies des d'un punt de vista força maniqueu i

---

²⁰ *ibid.*, p. 20.

²¹ *ibid.*, p. 20.

amb intencions sovint propagandístiques. No obstant això, i sense restar-li el valor que té com a proposta historiogràfica, seria necessari criticar en Guha l'absència, durant aquests anys, d'una major tasca d'investigació històrica concreta que portés a un terreny més pràctic les seves propostes historiogràfiques (una tasca l'únic exemple del qual va ser el ja citat *Elementary Aspects of Peasant Insurgency in Colonial India* (1983); en aquest sentit, i seguint la tradició cultura de la qual era originària, Guha va abusar, potser, del seu paper com a gurú al grup dels Subaltern Studies.

En segon lloc, també cal subratllar que, abans de posar en marxa el projecte dels Subaltern Studies, Ranajit Guha ja s'havia fet un nom com a historiador amb la publicació d'un llibre que fou fonamental per a l'evolució de la historiografia índia sobre el període colonial: em refereixo a l'extraordinària obra *A Rule of Property for Bengal: An Essay on the Idea of Permanent Settlement*. Publicada el 1963 (és a dir, uns quinze anys abans que es plantejés la creació dels Subaltern Studies), aquest estudi sobre el projecte colonial britànic del «Permanent Settlement» va suposar tota una fita no només per la seva consistència com a estudi històric en sí, sinó també en la forma de concebre la naturalesa de la colonització britànica de l'Índia. El llibre estudiava el procés que portà els britànics a concebre i aplicar, el 1793, un nou sistema d'organització econòmica a les zones rurals de la primera regió índia que van colonitzar, Bengala, i les conclusions a les quals arribava Guha —en les quals la imatge dels colonitzadors britànics no deixava de ser prou positiva— van ser molt mal rebudes per la llavors dominant historiografia nacionalista de l'Índia (fins al punt que l'obra es va publicar inicialment a França).²² El fet és que, llavors, els corrents historiogràfics dominants a l'Índia plantejaven la colonització britànica del país com una mera dialèctica entre uns colonitzadors pèrfids i malvats i uns colonitzats caracteritzats per la seva condició de víctimes propiciatòries. Front el manifest maniqueisme de la historiografia nacionalista índia (els propòsits polítics de la qual no li resultarà difícil al lector copsar), *A Rule of Property* posà de manifest que, al menys en les seves etapes inicials, els projectes britànics de colonització a l'Índia van ser el resultat d'un joc de forces entre els interessos conservadors de la Companyia de les Índies Orientals i els propòsits més «progressistes» (entengui's la paraula en el context de finals del segle XVIII) d'una sèrie de polítics i funcionaris colonials de la metròpoli.²³ El cas és que el *Permanent Settlement*, segons es conclou de l'estudi de Guha, tenia com a principal objectiu l'erradicació del feudalisme a les zones rurals de Bengala i la

---

²² *A Rule of Property for Bengal: An Essay on the idea of Permanent Settlement*, Paris, Mouton, 1963.

²³ Tingui's en compte, per exemple, que Philip Francis, l'autor intel·lectual del projecte del Permanent Settlement, i a qui Guha dedica força pàgines, era una autèntic radical des del punt de vista polític i va recolzar amb convenciment la Revolució Francesa de 1789.

seva substitució per un nou model d'organització econòmica capitalista fonamentada en els principis fisiocràtics. Evidentment, el propòsit final de la reforma era la creació d'una base econòmica més rendible d'on la Corona britànica pogués recaptar unes rendes més elevades, però, no obstant això, no deixa de sobtar la radicalitat de la proposta i la fe il·lustrada que, a aquelles alçades, tenien encara els britànics en la possibilitat d'aplicar els principis econòmics capitalistes imperants al camp anglès en un context completament diferent.

En definitiva, caldria parlar no d'un sol Guha, sinó de diferents Guhas (o, millor dit, un Guha polièdric i polifacètic). Existeix, en efecte, el Guha dels *Subaltern Studies* i el Guha militant maoista, però també existeix un Guha més jove, el que va escriure *A Rule of Property*, i un Guha més actual, que, tot i haver abandonat el 1989 *Subaltern Studies* a causa de la seva discrepància amb la deriva postmarxista i postgramsciana que estava prenent la revista, també ha escrit textos on es pot trobar certa influència dels plantejaments postmoderns i foucaultians que han impregnat els «estudis postcolonials» des de la dècada dels noranta (vegi's, si no, la línia que segueix en alguns dels articles ressenyats aquí, on la metodologia de l'anàlisi textual i dels «cultural studies» no deixa de tenir una presència constant).

Segons ens informa la contracoberta de la seva última obra, Ranajit Guha viu actualment a Àustria, després del seu periple vital i acadèmic a l'Índia, Gran Bretanya, Estats Units i Austràlia. Esperem que les neus dels Alps permetin que la seva tasca com a historiador s'estengui més enllà dels seus vuitanta anys.

Carles Mercadal